

JofEL/TDD

JOURNAL OF ENDANGERED LANGUAGES

TURKIC LANGUAGES

TEHLİKEDEKİ DİLLER DERGİSİ

TÜRK DİLLERİ

Issue/Sayı 6-7, Volume/Cilt 4

Winter/Kış

Summer/Yaz 2015

ISSN: 2148-130X

ISSN: 2148-130X

PERİHAN KAYA
EDITOR OF THIS ISSUE/ BU SAYININ YAYIMCISI

WITH CONTRIBUTION OF NÜKHET OKUTAN & EDANİS SAĞLAM

ЖИЗНИ АЙ

ЖЖЖ balbal

'A standing stone associated with burials and Turkic enclosures'

©Photo: Nükheth Okutan
©Cover design: Süer Eker

- Perihan Kaya
- Bülent Hünerli
- Özgür Kasım Aydemir
- Sinan Güzel
- Firuz Fevzi
- Mustafa Alun
- Mina Dolati
- Spartak Kadiu
- Nur Sena Taşçı

MÜNEVVER TEKCAN

İran Afşarları

XHEMİLE ABDÛ

Arnavutça Sözlükte
Türkçe Sözcüklerin
Üslup Değeri

ALİ Ş. HÜSEYİNOĞLU

Kafkasya'da Gagauzların
Yok Olma Nedenleri

ROBERT LINDSAY

Türk Dilleri Arasında
Karşılıklı Anlaşılabilirlik

E-Journal/E-Dergi • <http://www.dergi.tehlikedekidiller.com>

©S.Eker&Ü.Ç.Şavk

JOURNAL OF ENDANGERED LANGUAGES: TURKIC LANGUAGES (JofEL) TEHLİKEDEKİ DİLLER DERGİSİ-TÜRK DİLLERİ (TDD)

Volume/ Cilt4, Sayı/Issue 6-7, Summer/Yaz, Winter/Kış 2015

Yılda iki kez yayımlanan, az konuşurlu Türk toplulukları ve komşu/akraba topluluklarla ilgili dilbilim, toplumdilbilim, antropoloji ve kültüroloji yazılarına açık uluslararası hakemli elektronik dergi. Dergimize gönderilen makalelerin özgün ve yayımlanmamış olduğunu garanti etmek yazarların sorumluluğundadır.

An international peer-reviewed and bi-annual e-journal publishing linguistic, sociolinguistic, anthropological and culturological studies on the lesser spoken languages of the Turkic and related communities. It is the authors' responsibility to ensure that submitted manuscripts are original and unpublished publications.

Yayım Dilleri/Publishing Languages

Türkçe, İngilizce (Rusça, Türk dilleri)/Turkish, English (Russian, Turkic Languages)

İletişim/Contact

www.tehlikedekidiller.com • www.dergi.tehlikedekidiller.com

Yayım Kurulu/Editorial Board

Süer EKER • Ülkü ÇELİK ŞAVK • İsa SARI • Tolga ÇAKMAK • Perihan KAYA • Nükhet OKUTAN • Selcen KOCA SARI Edanur SAĞLAM

Bu Sayının Yayımcıları/Editors of this Issue

Perihan KAYA • Süer EKER • Ülkü ÇELİK ŞAVK

İngilizce Yayımcıları/English Editors

Nükhet OKUTAN

Danışma Kurulu/Advisory Board

Ali ASKER • Ingeborg BALDAUF • Çiğdem BALIM • Yuliya BLETSKA • Aziyana BAYIR-OOL • Daniel CHATHAM • Han Woo CHOI • Éva Á. CSATÓ JOHANSON • Juliboy ELTAZAROV • Magripa ESKEYEVA • Jala GARİBOVA • Arianne DWYER • K. David HARRISON • Henryk JANKOWSKI • Lars JOHANSON • Birsal KARAKOÇ • Hülya KASAPOLU ÇENGEL • Bayarma KHABTAGAEVA • German KİM • Han Woo CHOI • Hyo-Joung KIM • Éva KINCSES-NAGY • Fatih KIRIŞÇIOĞLU • Sergey KLYAŞTORNIY • Astrid MENZ • Dmitriy MIHAYLOVIÇ NASİLOV • Irina NEVSKAYA • Ajana OZONOVA • Marzanna POMORSKA • Valentin IVANOVIÇ RASSADİN • Elisabetta RAGAGNIN • Gulgayşa SAGİDOLDA • Abdurishid YAKUP • Gülsüm KİLLİ YILMAZ

Sayfa Tasarımı/Mizanpaj/Page Design

Perihan KAYA • Süer EKER

Kapak Tasarım/Cover Design

Süer EKER

Kapak Fotoğrafı/Cover Photograph

© Nükhet OKUTAN & Süer EKER

Web master

Tolga ÇAKMAK

Bilimsel Katkı/Scientific Contribution

Nuray Alagözlü • Alesker Aleskerli • Yonca Anzerlioğlu • Sema Aslan • Nalan Büyükkantarcioğlu • Duygu Özge Demir • Oğuzhan Durmuş • Mustafa Durmuş • Juliboy Eltazarov • Erkin Emet • Binnur Erdağı Doğuer • Aysu Erden • Feyzi Ersoy • Güllü Karanfil • Hülya Kasapoğlu Çengel • Astrid Menz • Henryk Jankowski • Çetin Pekacar • Musa Salan • Eyüp Sarıtaş • Sultan Tulu • N. Engin Uzun • Habibe Yazıcı Ersoy • Hüseyin Yıldız • Güllü Yoloğlu

TEHLİKEDEKİ DİLLER DERGİSİ-TÜRK DİLLERİ (TDD)

JOURNAL OF ENDANGERED LANGUAGES-TURKIC LANGUAGES (JofEL)

Cilt/Volume 4, Sayı/Issue 6-7, Summer/Yaz, Winter/ Kış 2015

©Her hakkı saklıdır/Copyright 2012-2015 TDD/JofEL

.. Bu dergideki yazılardan kaynak göstermek koşuluyla yararlanılabilir.

.. Any of the published articles made use of in this journal should be cited.

©Sahibi

Süer Eker & Ülkü Çelik Şavk

PRESENTATION/SUNUŞ

Perihan Kaya

GENERAL ISSUES/GENEL KONULAR

Sinan Güzel

Habibe Yazıcı Ersoy, Başkurt Türkçesinde Kip, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 112, Ankara 2014 1

Özge Can & Demet Kayabaşı

Contact Linguistics

Etkileşimsel Dilbilim 7

FROM THE TURKIC SPEAKING WORLD/TÜRK DİLLİ DÜNYADAN

Ali Şamil Hüseyinoğlu

The reasons of the extinction of the Gagauzian in Caucasia / Причины исчезновения гагаузов на кавказе

Kafkasya'da Gagauzların Yok Olma Nedenleri 23

Bülent Hünerli

Report: The Gagauz in Ukraine

Rapor: Ukrayna Gagauzları 35

Fevzi Firuz

Turkish and Turkish Teaching in Afghanistan

Afganistan'da Türk Dili ve Eğitimi 39

Münevver Tekcan

The Afshar

Afşarlar 45

Özgür Kasım Aydemir

The Cretan Muhajir Turks and Their languages

Girit Muhaciri Türkler ve Dilleri 67

Perihan Kaya

The Last Karaites in Istanbul

İstanbul'daki Son Karaylar 79

Robert Lindsay

Mutual Intelligibility Among Turkic Languages

Türk Dilleri Arasında Karşılıklı Anlaşılabilirlik 107

RELATIVES AND NEIGHBOURS OF THE TURKIC WORLD/TÜRK DÜNYASININ
AKRABALARI VE KOMŞULARI

Spartak Kadiu

About the Conceptualisation in the Structure of Words in Turkish and Albanian Languages and the Typology Structure of These Words

Türkçe ve Arnavutçada Sözcüklerin Yapısında Somutlaştırma Kavramı ve Bu Sözcüklerin Tipolojik Yapısı 127

Xhemile Abdiu

The stylistic value of Turkish words in Albanian dictionaries

Arnavutça Sözlüklerde Türkçe Sözcüklerin Üslup Değeri 137

BOOK REVIEWS/KİTAP TANITIMLARI & NEWS/HABERLER

Mina Dolati

Book Review 151

Nur Sena Taşçı

Book Review 153

Mustafa Altun

News: Endangered Languages 157

☐ *Perihan Kaya*

FROM THE EDITOR OF THIS ISSUE

☐ PRESENTATION

Dear colleagues, here is the 6-7th issue of our periodical which is generally related to the Turkic world and languages and cultures of neighbouring nations and related communities in the Eurasian geography, and particularly is open to the researches on endangered Turkic languages.

In this issue of the Journal of Endangered Languages there are thirteen articles in all with the inclusion of seven original articles, three book evaluations, a translation, a report and bir news.

Hence, our periodical that especially tries to view the ongoing cultural and linguistic disconnection throughout the world from the perspective of Turkic languages, aims at acquainting wider sections of the scientific society and the public with the threat that languages and cultures are faced with. In this issue, our journey that begins from Cretan to Turkic world, reaches to the Caucasus and Ukrain over Iran and Anatolia.

We start this issue with **Sinan Güzel**'s a “delayed” book review.

Somehow, languages make general or particular contacts with other languages because of various reasons (economic, political, cultural, contiguity etc.), and it is unavoidable. The impacts of this contacts, the changes and processes that came into existence in these languages are submitted to our readers by **Özge Can** and **Demet Kayabaşı** in the article entitled “**Contact Linguistics**”.

Caucasia can be defined as a museum of various languages, cultures and ethnicities due to its geographical position throughout History. Just as Hüseyinoğlu stated that, “In the Republic of Dagestan associated with the Russian Federation, radio makes special greetings to the people and ethnicities in 33 different languages and dialects every morning. While various ethnic groups merge into each other in these lands that reaches to the Caspian Sea from the Black Sea, some groups can be assimilated because of this situation. **Ali Şamil Hüseyinoğlu**, shares “**The Reasons of the Extinction of the Gagauzian in Caucasias**” in his valuable article with us.

Bülent Hünerli is presented your attentions the outcomes of his four days research trip to the city of Zaporjye where the second largest group of Gagauzs lives in Ukrain in his article entitled “**The Fieldwork Report On Gagauzs of Zaporizhia Ukraine**”.

Firuz Fevzi gives information about the Turkish language and the education of it in contemporary Afghanistan, and he shares his opinions and suggestions with out readers.

As is known, Afshars are one of the 24 Oghuz tribes. The only group amongst Oghuz tribes that have preserved their own identity and have survived in Iran is Afshars. **Münevver Tekcan**, strikes into this matter in her article entitled “**The Afshars Tribe in Iran**” and examines the position of unevenly dispersed Afshar people throughout Iran under historical, social, cultural, and linguistic aspects.

Cretan was dominated by the Ottoman Empire on 6 September 1669, however it broke free from the Ottoman rule during the reign of Abdul Hamid II. High percentage of the Turkish population left the region and had to migrate into Lebanon and Syria in this time. The article entitled **“The Cretan Muhajir Turks and Their Language”** is based on the field work of **Özgür Kasım Aydemir** which has carried out in January, February and May of 2013 in Syria and Lebanon, and this article presents the aspects of these Turkish people who live the above-mentioned areas, and the evaluations about their language.

Today, approximately 2000 Karai Turks throughout the world predominantly live in Crimea, Ukrain, Poland, Lithuania, in various places of Russia, and in European countries, Turkey, USA and Australia. **Perihan Kaya**, investigates historical, cultural and demographic aspects of Karaims in İstanbul, and evaluates the sociolinguistic situation of İstanbul Karai language, and lastly discusses the endangerment strength of this language in her article entitled **“The Last Karaites in İstanbul”** written for attracting notice to the picture of Karaims who live in İstanbul city today.

“Turkic is a large family of about 24 stretching from West Europe all the way to China. Most of the languages are pretty close, and it's often been said that they are all mutually intelligible, and that you can go from Turkey all the way to the Yakut region of Siberia and be understood the whole way.” **Robert Linday**, as an opener of high degree mutual intelligibility among Turkic languages examines ratio of **Mutual intelligibility among Turkic languages** in the framework of the some data.

In **Spartak Kadiu's** article **“On the Typology of Albanian and Turkish Word Formation”** the typology of Turkish and Albanian word formation is discussed. As it is well known, two languages have different features. Many Turkish words entered into Albanian, as it is in all Balkan languages. In addition, Albanian language copied some extend suffixes and root words from Turkish.

Encountering languages and their being in a relationship by various reasons, their having influence on each other and the degree of this influence are among the gripping issues of popular linguistic discussions. In her article entitled **“Stylistic Values of Turkish Words in Modern Albanian Dictionary”**, **Xhemile Abdiu** mentions the Turkish influence on Albanian, and analyses the progress in stylistic values of the Turkish originated words in contemporary Albanian, and also explains the semantic changes of these words by giving examples from spoken and literary languages, by deriving benefit from Albanian Semantic Dictionary, Dictionary of Orientalisms, Albanian Synonym Dictionary, Contemporary Albanian Dictionary and TDK Turkish Dictionary.

Khaladj language that is spoken in Iran and introduced to the scientific world by Minorski in the XXth century, has been better recognized later on with the field work carried out by a team headed by Doerfer, gives signals of danger today. The grammar book written by Abdullah Vaşqanı Farahanı on Khaladj language in 2012 is also one of the matters that is submitted to the reader with the help of a book review by **Mina Dolati** in this issue of our periodical.

Nogais whose origins can be traced back to Nokai (Nogai) Kagan who was the ruler in the years between 492 and 506, today try to survive as a thinly scattered population in a vast area including Bulgaria, Turkey, Hungary, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Ukrain and the Russian Federation. The book **“Life of The Nogais in Turkey”** written by Dilek Arslan meets with the readers through the book review of **Nur Sena Taşçı**.

To conclude, I would like to thank initially Edanur Sağlam and Nükhet Okutan, and then İsa Sarı and Selcen Sarı who contributed to this issue.

☐ *Perihan Kaya*

BU SAYININ YAYIMCISINDAN

☐ SUNUŞ

Değerli bilim insanları, genel anlamda Avrasya coğrafyasındaki Türk dünyası ile komşu ve akraba halkların dil ve kültrüleriyle ilgili özeldde ise tehlikedeki Türk dilleri ile ilgili araştırmalara açık olan dergimiz 4. sayısıyla karşınızda.

Tehlikedeki Diller Dergisi'nin bu sayısı yedi özgün makale, üç kitap değerlendirme, bir çeviri, bir rapor ve bir haber yazısı olmak üzere toplam on üç yazı yer yer almaktadır.

Dünyanın birçok yerinde süregiden kültürel ve dilsel çözülmeye özellikle Türk dilleri görüncesinden bakmaya çalışan dergimiz böylece bilim topluluğun daha geniş kesimlerini ve kamuyunu dil ve kültürlerin karşı karşıya olduğu tehditte haberdar etmeyi amaçlamaktadır. Bu sayımızda Türk dünyasına Girit'ten başlayan yolculuğumuz İran ve Anadolu üzerinden Kafkasya ve Ukrayna'ya kadar uzanmaktadır.

Bu sayıya **Sinan Güzel**'in gecikmiş bir kitap incelemesi ile başlıyoruz.

Dillerin çeşitli nedenlerden (ekonomik, siyasi, kültürel, komşuluk vb.) ötürü bir şekilde bir başka dil ile genel veya özel temaslarda bulunması kaçılmazdır. Bu temaslara etkileri, dillerde meydana getirdiği değişimler, gelişmeler "**Etkileşimsel Dilbilim**" adlı yazıda **Özge Can** ve **Demet Kayabaşı** tarafından okurlarımıza sunulmuştur.

Kafkasya coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca çeşitli diller, kültürler ve etnisitelerin adeta bir müzesi görünümündedir. **Hüseyinoğlu'nun** ifade ettiği gibi "Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan Cumhuriyeti'nde radyo her sabah 33 dil ve şivede halkları ve etnik grupları selamlamaktadır." Kardenizden Hazar denizine kadar uzanan bu topraklarda farklı etnik gruplar birbiriyle kaynaşırken bu durum kimi gruplar için asimilasyon ile sonuçlanmaktadır. **Ali Şamil Hüseyinoğlu** çok değerli yazısında "**Kafkasya'da Gagauzların Yok Olma Nedenleri**"ni bizimle paylaşmaktadır.

Bülent Hünerli Ukrayna'nın ikinci büyük Gagauz gurubunun yaşadığı Zaporozje kentine yapmış olduğu dört günlük araştırma gezisinin sonuçlarını "**Ukrayna Zaporozje Gagauzları Saha Çalışması Raporu**" başlıklı yazısında dikkatlerinize sunmuştur.

Firuz Fevzi bugünkü Afganistan topraklarında Türk dili ve eğitiminin durumu hakkında bize bilgi vermiş, görüş ve önerilerini okuyucularımıza paylaşmıştır.

Bilindiği gibi Afşarlar 24 Oğuz boyundan biridir. İran'daki Eski Oğuz boyları arasında kendi kimliklerini koruyarak varlıklarını sürdürebilen tek boy Afşarlardır. **Münever Tekcan** bu konuya eğilerek kaleme aldığı "**İran Afşarları**" başlıklı yazısında, İran'ın hemen her yerinde dağınık olarak görülen Afşarların durumunu tarihsel, sosyal, kültürel ve dilsel olarak mercek altına almıştır.

6 Eylül 1669 tarihinde Osmanlı Devleti hâkimiyetine giren Girit, Sultan Abdülhamid zamanında, Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmıştır. Bu dönemde bölgeden ayrılan Türklerin önemli bir kısmı Lübnan ve Suriye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. **Özgür Kasım Aydemir**'in 2013 yılı Ocak, Şubat ve

Mayıs ayları içerisinde Suriye ve Lübnan'a gerçekleştirdiği saha gezisine dayanan **“Girit Muhaciri Türkler ve Dilleri”** adlı makalesi sözü geçen bölgelerdeki Türklerin durumu ve dillerine ilişkin değerlendirmeleri sunmaktadır.

Bugün dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış 2000 kadar Karay Türkü ağırlıklı olarak Kırım'da, Ukrayna'da, Polonya'da, Litvanya'da, Rusya'nın çeşitli yerlerinde ve Avrupa ülkelerinde, Türkiye'de, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avustralya'da yaşamaktadır. **Perihan Kaya** bugün İstanbul'da yaşayan Karayların durumuna dikkat çekmek için yazdığı **“İstanbul'daki Son Karaylar”** adlı makalesinde İstanbul'da yaşayan Karayların tarihsel, kültürel ve demografik yapısını incelemiş, İstanbul Karaycasının sosyolingüistik durumunu değerlendirmiş ve bu dilin tehlike durumunu tartışmıştır.

"Türkçe Doğu Avrupa'dan Çin'e kadar uzanan en az 24 yazı dilinden oluşan geniş bir ailenin adıdır. Türk dillerinin pek çoğu birbirine oldukça yakındır, Türk dilleri arasında karşılıklı anlaşılabilirlik yüksektir, yalnızca Türkçe konuşarak Türkiye'den Sibiryaya'ya değin gidilir şeklinde bir söylem vardır. Bu söyleme karşı çıkan, yani Türk dilleri arasında yüksek derece karşılıklı anlaşılabilirlik bulunduğu savının muhalifi olan **Robert Lindsay** veriler ışığında **Türk Dilleri Arasındaki Anlaşılabilirlik Oranını** değerlendiriyor.

Spartak Kadiu'nun **“Arnavutça Ve Türkçe Sözcük Yapımının Tipolojisi Üzerine”** makalesinde Türkçe ve Arnavutça sözcük yapımının tipolojisi ele alınmıştır.. Bilindiği gibi bu iki dil arasında ayırt edici özellikleri vardır. Bütün Balkan dillerinde olduğu gibi Arnavutçaya da birçok Türkçesözcük girmiştir. Aynı zaman sözcük yapımında da birkaç ek ve kök yer almıştır

Çeşitli nedenlerle karşı karşıya gelen, ilişki içinde olan dillerin, birbirlerini etkilemesi bu etkinin dereceleri popüler dil tartışmalarının ilgi çekici konularından olmuştur. **“Bugünkü Arnavutça Sözlük'te Türkçe Sözcüklerin Üslup (Stilistik) Değeri”** adlı yazısında **Xhemile Abdiu** Türkçenin Arnavutça üzerindeki etkisine değinerek bugünkü Arnavutçadaki Türkçe kökenli sözcüklerin stilistik değerlerindeki gelişmeyi, konuşma ve yazı dilinden örnekler vererek Arnavutça Semantik Sözlük'e, Oryantalizmalar Sözlüğü'ne, Arnavutça Eşanlamlılar Sözlüğü'ne, Güncel Arnavutça Sözlük'e ve TDK Türkçe Sözlük'e başvurarak bu sözcüklerin anlam değişmelerini incelemiştir.

İran coğrafyasında konuşulan, 20 yy. Minorski tarafından bilim dünyasına tanıtılan ve sonradan Doerfer başkanlığındaki bir ekip tarafından yapılan saha çalışmalarıyla hakkında daha geniş bilgiye sahip olunan Halaç Türkçesi bugün tehlike sinyalleri vermektedir. Abdullah Vaşqanı Farahani, tarafından 2012 yılında Halaçça üzerine hazırlanmış dilbilgisi kitabı **Mina Dolati** tarafından yazılan tanıtma yazısı ile dergimizin bu sayısında yine sizlerle olacak yazılardan.

Kökenleri 492-506 yıllarındaki hükümdarlık yapmış Nokay (>Nogay) Kağan'a götürülebilen Nogaylar, bugün Bulgaristan, Türkiye, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Ukrayna ve Rusya Federasyonu arasında geniş bir coğrafyada, dağınık bir biçimde varlıklarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Dilek Arslan'ın yazarlığını yaptığı **“Türkiye Nogaylarında Yaşam”** kitabı **Nur Sena Taşçı** tarafından yazılan tanıtım yazısı ile sizlerle buluşuyor.

Bitirirken bu sayıda emeği geçen başta Edanur Sağlam ve Nükhet Okutan olmak üzere, İsa Sarı ve Selcen Sarı'ya teşekkür etmek istiyorum.